

Benedikt Kotruljević – pravi " izumitelj " dvostavnog knjigovodstva**

U časopisu " Bilanzbuchhalter " (Njemačka), br. 3/95., objavljen je članak autora dr. Wolfa Dietera Hoffmana pod naslovom: " Luca Pacioli i trgovačko polaganje računa u današnje vrijeme ".

Budući da članak obiluje knjigovodstvenim povijesnim neistinama, a radi se i o Hoffmanovoj zabludi i nepravdi koja je time učinjena Benediktu Kotruljeviću, naš autor prof. dr. sc. Petar Proklin napisao je članak koji je objavljen u časopisu " Bilanzbuchhalter ", br. 11/96., kao odgovor na Hoffmanov članak i koji sada objavljujemo u prijevodu.

Prof. dr. sc. Petar Proklin ovim je člankom, kako kaže i glavni urednik časopisa " Bilanzbuchhalter ", Ernst Maier – Siegert, dipl. oec., iznenadio Zapadnu Europu povijesnim otkrićem da je Luca Pacioli imao predhodnika Benedikta Kotruljevića i time potaknuo novu raspravu glede primata prvog priopćenja svjetu otkrića o dvostavnom knjigovodstvu.

O tome je prof. dr. sc. Petar Proklin pisao u našem časopisu RRiF, br. 4/96.

Benedikt (također Benko ili Beno) Kotruljević (1416. do 1469.g.) spada među najveće mislioce 15 stoljeća. Taj Hrvat iz Dubrovnika – istaknuo se kao diplomat, trgovac i privredni znanstvenik svojim znanstvenim raspravama o trgovačkoj teoriji i praksi, a na posljeku i svojim pisanim djelom o dvostavnom knjigovodstvu.

Ipak, Kotruljevićevo djelo ne nalazi zasluženi interes na europskim gospodarsko – znanstvenim katedrama. Ideja dvostavnog knjigovodstva u literaturi se u prvom redu pripisuje franjevačkom redovniku Luci Pacioliju. Intenzivno proučavanje izvora ipak iznosi na svjetlo dana činjenicu da je Kotruljević još 36 godina prije talijanskog učenjaka pismeno zabilježio tehniku dvostavnog knjigovodstva.

1. " IZUM " DVOSTAVNOG KNJIGOVODSTVA

Luku Pacioliju dosada se smatralo " genijalnim izumiteljem dvostavnog knjigovodstva "¹. No, činjenice govore protiv tog začetništva. Odmah se postavlja pitanje : Je li moguće da je cijeli zapadnoeuropski svijet bio u zabludi? Tko je doista izumio dvostavno knjigovodstvo? Odgovor je jednostavan : Izumitelj nije poznat!

Povjesni pisci, naime, nisu zabilježili kada je dvostavno knjigovodstvo prvi put primijenjeno u praksi i tko ga je izumio. Također nije sigurno u kojoj je zemlji ova knjigovodstvena tehnika po prvi put prometnuta. Moguće je da njezin izumitelj nije bio svjestan od kako će velikog značenja njegovo otkriće biti za potomstvo.

Mnogostruku tvrdnju da je Luca Pacioli genijalni izumitelj tehnike dvostavnog knjigovodstva, ako se pažljivije promatra, relativiziraju i neki zapadnjački stručni autori. Tako Hoffman u časopisu " Bilanzbuchhalter " oštroumno kaže: " Prije dobrih 500 godina tehnika

* Ekonomski fakultet, Osijek

** Članak prenosimo uz odobrenje autora

¹ U. A. Hoffman, W. – D.: Luca Pacioli und die kaufmännische Rechnungslegung in der heutigen Zeit, Bilanzbuchhalter, 3/1995., str. 49. – 52.; Lück, W. in: Mitteilungen der Wirtschaftsprüferkammer, Nr. 2/94.

dvostavnog knjigovodstva je, ako ne izumljena, a onda barem prvi put udžbenički prikazana u opsežnom znanstvenom obliku".²

S dostatnom sigurnošću može se reći da se je jednostavno knjigovodstvo – potpuno neprimjetno – tijekom stoljeća razvilo u dvostavno knjigovodstvo³. Sačuvane voštane tablice na kojima su zabilježeni neki govorovi Demostena i Cicerona pokazuju da su već Grci i Rimljani poznavali jednostavno knjigovodstvo. Drži se da su i stari Babilonci bilježili poslovne događaje u svojim računskim radovima. U svakom slučaju, dokazano je da su Rimljani, između ostalog, upotrebljavali knjige inventara, dužničke i vjerovničke knjige, knjige blagajne, knjige ulaza i izlaza robe.

Sve veći broj tih trgovačkih knjiga jednog je dana prisilno doveo do toga da su se neki poslovni događaji morali bilježiti po dva puta. Primjer za to su odobreni krediti, koji su se bilježili u knjizi dužnika i u knjizi robe ili primljeni zajmovi, koje je bilo potrebno unositi u knjigu blagajne i vjerovničku knjigu. Dvostavno knjigovodstvo je dakle izumljeno u onom trenutku kada je načelo dvostrukog knjigovodstva dosljedno provedeno za sve poslovne događaje.⁴

2. DJELO BENEDIKTA KOTRULJEVIĆA

Točno je da je djelo " Summa de Aritmeticha, Geometria, Proportioni, et proportionalita " (Sve o aritmetici, geometriji proporcijama i proporcionalnosti), koje u svojem trećem djelu sadrži detaljniju raspravu o dvostavnom knjigovodstvu potječe iz 1494. godine iz pera Luce Paciolija. Zbog toga nije slučajnost da je 17. Kongres Europske udruge računovođa (European Accounting Association – EAA) koji se je održavao od 6. do 8. kolovoza 1994. godine u Veneciji, bio posvećen 500 - godišnjici izdanja ovog djela. No i na Kongresu su računovođstveni povjesničari prof. Richard Matessich i Basila Jamey, potvrdili da je Benedikt Kotruljević još 1458.g. napisao djelo " O trgovini i savršenom trgovcu " i time bio prvi koji je opisao sustav dvostavnog knjigovodstva.⁵

Već je pravni povjesničar F. A. Biener (Rasprava o pravnoj povijesti, 1846.) osporavao Paciolijevo autorstvo. Na posljetku – s današnjeg povjesno – kritičkog motrišta – na Paciolija pada sumnja plagijata (krađe duhovnog vlasništva), što u njegovo vrijeme nije predstavljalo vrijedanje poštenja. Pacioli je vjerojatno pri pisanju svojeg djela o knjigovodstvo koristio predložak koji ne navodi. Podatke o izvorima ne sadrži niti njegova znanstvena rasprava " Novcu, mjerama i težinama ", za koju je također sigurno da je Pacioli u nju ugradio druga izdanja iz njegova vremena.⁶

Ove tvrdnje blizu su zaključku da je franjevac Luca Pacioli, čiji je tijek života bio takav zahvaljujući vezama reda kojemu je pripadao, kao predložak koristio raspravu Benedikta Kotruljevića. Na dan 25. kolovoza 1996. navršilo se 538 godina otkako je Dubrovčanin Benko Kotruljević u Serpici kraj Napulja dovršio rukopis svojeg monumentalnog djela " O trgovini i

² Hoffman, a.a.O., str. 49.

³ Babić, Š.: Das Werk und das Leben von Beno Kotruljević, Buchhaltergesellschaft Kroatiens, Nr.7/8 (Juli/August), Zagreb, 1958., str. 1.

⁴ Habek, M.: Der Rechnungswesengedanke in Kotruljevićs Werk, RRIF Forschungen über die Rechnungswesengeschichte, Rechnungswesen, Revision und Finanzwesen, Nr. 11/1994., RRIF – plus, Zagreb, 1994., str. 1.; Babić, Š., a.a.O., str. 1.

⁵ Über den 17. Kongres der Europäischen Gesellschaft der Buchhalter, in: Rechnungswesen und Finanzwesen, Nr. 5, Mai 1994., sowie in: Zeitschrift der kroatischen Buchhaltergemeinschaft und der Finanzleute, Zagreb, 1994., str. 110.

⁶ Vgl. Babić Š., a.a.O., str. 2.; Radicević, R und Muljačić, Z.: Beno Kotruljević, Über den Handel und der mustergültigen Händler, JAZU, Zagreb, 1985., str. 253.

savršenom trgovcu " ("Della mercatura et del mercante perfetto") napisanog na talijanskom jeziku (volgaru)⁷.

"Paciolijevo djelo" Summa de Aritmeticha, Geometria, Proportioni, et proportionalita " tiskano je tek 1494. – 36 godina kasnije . Od trenutka objavljivanja Kotruljevićeva djela. 25. kolovoza 1458. do njegova tiskanja 1572. g. prošlo je čak 115 godina. Zašto? Kotruljevićevu djelu kolalo je dulje od jednog stoljeća u obliku rukom pisanih prijepisa, jer je tiskanje u to vrijeme bilo novost i često su se javljale tehničke poteškoće. Čak se pretpostavlja da su trgovci u ono vrijeme željeli spriječiti tiskanje Kotruljevićeva djela, jer je ono odavalo do tada strogo čuvane trgovačke tajne⁸.

Iako je do sada postojao prijepis tog djela iz 1484. godine, o datumu izdavanja prvog rukopisa na dan 25. kolovoza 1458. ne postoji više nikakva sumnja, jer je ponovno pronađen nestali izvornik teksta⁹.

U svojem djelu Kotruljević opisuje temeljne pojmove sustava dvostavnog knjigovodstva (npr. zadaće knjigovodstva, dvojnog načina knjiženja poslovnih događaja, ažurnost pri vođenju knjigovodstva).

Osim toga Kotruljević je 17. ožujka 1484. završio i drugi rukopis svojeg djela " O trgovini i savršenom trgovcu " – još uvijek 10 godina prije Paciolijeve knjige, koji se danas čuva u Nacionalnoj biblioteci u Firenci.

3. ZAKLJUČAK

Postavlja se pitanje kako je moglo doći do toga da je Pacioli do danas bio štovan kao " duhovni otac " dvojnog knjigovodstva.? Franjevački redovnik Pacioli bio je nemiran duh, u pozitivnom smislu, kako piše Hoffman (Bibu, 3/95., str. 50.), s dalekosežnim vezama, zahvaljujući svojem redu. On je bio profesor matematike na različitim visokim školama te je mogao širiti ideju dvostavnog knjigovodstva.

Na posljetku, njegova je zasluga da je pomogao stvarnom proboru ideje. Ipak, ostaje činjenica da je Pacioli bio samo Kotruljevićev " duhovni potomak ".

⁷ Proklin, P.: Beno Kotruljević – Vater des Rechnungswesens, FreiesUnternehmertum, Nr. 6/1994., TEB – Zagreb, str. 117. – 120.; Muljačić, Z.: Über den Handel und den mustergültigen Händler, Vier Bücher von Beno Kotruljević, dem Dubrovniker, Dubrovnik, 1989.

⁸ Babić, Š., a.a.O., str. 2.

⁹ Stipetić, V., in: RRiF Forschungen der Rechnungswesengeschichte, Rechnungswesen., Revision und Finanzwesen, Nr. 10/1994., RRiF – plus, Zagreb, 1994., str. 1. – 8.